

Практична реалізація навчально-методичної бази з використанням інформаційних технологій передбачає наявність електронних комплексів, що впливають на розвиток студента, а також спрямовані на організацію самостійної дослідницької діяльності студента; варіативність змісту навчання; забезпечують взаємозв'язок « студент – інтерактивне середовище»; підвищення творчої активності майбутніх фахівців; аналіз і систематизацію матеріалу, що засвоюється; ефективну підготовку до майбутньої професійної діяльності тощо [1, с.181].

Використання електронних навчальних комплексів, які моделюють діяльність різних об'єктів реального світу, дозволяють не лише розширити теоретичну базу, але й підвищити емпіричність професійних знань майбутнього економіста.

Таким чином, комп'ютерні технології навчання є важливим чинником підвищення якості навчання майбутніх економістів. Вони можуть бути використані на всіх етапах навчального процесу, але ефективність їх застосування безпосередньо залежить від конкретних завдань вивчення циклу дисциплін або професійної підготовки майбутнього економіста в цілому. Використання комп'ютерних технологій навчання вимагає наявності відповідного програмного забезпечення, вільного володіння викладачами і студентами технікою, відведення певної частини робочого часу викладача на розроблення інформаційно-змістовного забезпечення вивчення дисципліни.

Література:

1. Беспалько В.П. Образование и обучение с участием ИТО (педагогика третьего тысячелетия) / В.П. Беспалько. – Воронеж: МОДЕК, 2002. – 352 с.
2. Основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.tnpu.edu.ua/php1/include/resurs/kms/14/ukrainian.pdf>
3. Поясок Т.Б. Використання інформаційних технологій в професійній підготовці економістів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nzvdpu/pp/2007_20/text%201-20/vukorustannya%20informaciunux%20texnologiu.pdf
4. Про затвердження Концепції розвитку економічної освіти: за станом на 4 груд. 2003 р. [Електронний ресурс] / Колегія Міністерства освіти і науки України. – Режим доступу: http://www.uazakon.com/documents/date_1q/pg_ibcowi.htm

УДК 37.025.7

Т.Г. Курова
м. Бердянськ, Україна

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНОГО МИСЛЕННЯ СТУДЕНТІВ

Науково-технічний прогрес зумовлює подальше зростання значущості загальної освіченості будь-якої нації, ролі вищої освіти в суспільстві. Найбільш видатні досягнення в економічному розвитку сучасних країн тісно пов'язані з успіхами у сфері вищої освіти.

Зміни соціальних, економічних умов життя України не обминули й систему вищої освіти, що зумовлює розвиток нових підходів у вивченні й осмисленні педагогічного процесу у вищому навчальному закладі.

Інтегральним показником якості в контексті модернізації освіти виступає **компетентність**, яка зазначається не через суму знань і вмінь, а характеризує вміння людини мобілізувати в конкретній ситуації одержані знання й досвід.

Психолого-педагогічні передумови формування освіти на компетентнісній основі активно обговорюються й розробляються в наукових колах (Н. Бібік, О. Локшина,

О. Овчарук, В. Кальней, В. Краєвський, Л. Паращенко, О. Пометун, Д. Равен, О. Савченко, Е. Тоффлер, А. Хуторський, С. Шишаков та ін.).

Актуальним є твердження про те, що при компетентністному підході «навчальна діяльність, періодично здобувається дослідницьким або практично-перетворювальним характером, сама стає предметом засвоєння» [2, с.11].

Звернемо увагу на економіко-математичні компетенції студентів як сукупність взаємозалежних змістовних розділів, знань, умінь, навичок, досвіду економічної діяльності, щоб здійснювати особистісну й соціально-вагому продуктивну діяльність відповідно до об'єктів реальної дійсності.

Для того, щоб більш чітко зрозуміти передумови формування економіко-математичних компетентностей студентів у даній статті розглянемо психолого-педагогічні особливості студентів [5, с.12].

Студентський вік (17-23 роки) охоплює юнацький період, частину дорослого етапу в розвитку і становленні людини. Студент як особистість, що перебуває на конкретній стадії розвитку, може характеризуватися такими вимірами: психологічним (характер, темперамент, воля, здібності); біологічним (фізичні дані, тип вищої нервової діяльності, безумовні рефлексії, інстинкти). Ці чинники детерміновані спадковістю і вродженими задатками; соціальним середовищем (місце в соціумі, національність).

Студентський вік характеризується найбільш сприятливими умовами для психологічного, біологічного і соціального розвитку. У цей період найвища швидкість пам'яті, реакції, пластичність у формуванні навичок. В особистості на цьому етапі домінують становлення характеру та інтелекту. Активно розвиваються морально-ціннісні й естетичні почуття. Швидко освоюються соціальні ролі дорослого: громадянські, професійні, економічні, сімейні. Формуються і закріплюються схильності, інтереси. Визначаються життєві цілі й прагнення. Досягається високий рівень розвитку фізичних та інтелектуальних сил, активно зростають творчі можливості, збагачується емоційно-чуттєвий зміст, розквітає зовнішня привабливість. Все це часто спричинює дещо ейфорійні, ілюзорні уявлення про невичерпність і безмежність такого стану й приводить до нераціонального, безцільного, безплідного розтрощання фізичних і духовних сил [3, с.49].

Надзвичайно важливо у перші ж дні навчання розкрити перед першокурсниками зміст усіх труднощів, складностей, ілюзій, особливостей, з якими вони можуть зіткнутися. Потрібно навчити вчорашнього школяра самостійно навчатися, конспектувати лекції, готуватися до практичних занять, працювати з першоджерелами, з великими масивами інформації, довідниками, словниками, хрестоматіями.

Для швидкої й оптимальної адаптації студента у вищому навчальному закладі тому, хто цим займається (куратор, декан та його заступники), важливо знати умови життя, інтереси, плани на перспективу першокурсника, мотиви вибору спеціальності, рівень самооцінки, здатність свідомого регулювання поведінки, здібності, схильності, життєвий досвід тощо.

Успішність адаптації студента у вищому навчальному закладі значною мірою залежить від розуміння й уваги до розв'язання цієї проблеми з боку педагогів. Доцільними є такі заходи: зустріч ректора з усіма першокурсниками у перші тижні навчання, щоб дати доброзичливі батьківські поради, настанови і застереження; індивідуальна і групова робота куратора; спеціальні заходи служби психологічної допомоги; увага з боку заступника декана з виховної роботи [4, с.335].

Час навчання у вузі умовно можна поділити на два основних етапи: етап молодших курсів, коли відбувається адаптація молодого студента до навчального закладу, до діяльності в умовах вузу, і етап старших курсів (звичайно починаючи з третього) – етап професійного самовизначення студента як майбутнього фахівця. Найбільш складний – перший етап вузівського періоду. Він пов'язаний з радикальними змінами сформованих звичок, необхідністю міняти й перебудовувати свою повою поведінку й діяльність, «входити» у нові

умови. Оскільки студент ще не бере участь у рішенні реальних завдань, що виникають в умовах виробництва (у тому числі й в умовах економічної практики), та головною й цілком осмисленою його метою стає оволодіння способами й прийомами навчальної діяльності, придбання потрібної системи фундаментальних знань, оволодіння соціальним статусом студента. У студентів молодших курсів ставлення до майбутньої професії не носить ще вираженого характеру й відповідно мало впливає на їхню успішність. Поступово з набуттям професійних знань вони глибше осмислюють професійні тонкощі своєї майбутньої спеціальності, у них формується певне ставлення до майбутньої професійної діяльності. У багатьох із них, що досягли досить високого рівня соціальної зрілості, настає пора вираженого професійного самовизначення. Головними ознаками цього є осмислена й тверда готовність до активної самостійної діяльності з обраної спеціальності, прагнення постійно вдосконалюватися в ній. Поряд із аналізом динаміки професійного самовизначення студента істотну роль для розуміння процесу формування його особистості відіграє аналіз протиріч, властивий студентському віку.

Формування професійного мислення виступає як складова частина системи професійної освіти. Термін «професійне мислення» у практичному та науковому вжитку став використовуватись порівняно недавно, із другої половини ХХ століття, у зв'язку зі значною інтелектуалізацією всієї суспільної праці, викликаній науково-технічною революцією. Поняття «професійне мислення» тлумачиться в двох аспектах: якщо хочуть підкреслити високий професійно-кваліфікаційний рівень фахівця, тут мова йде про особливості мислення, що виражають його «якісний» аспект; якщо хочуть підкреслити особливості мислення, обумовлені характером професійної діяльності, тут мається на увазі предметний аспект. Але найчастіше поняття «професійне мислення» вживається одночасно в обох цих змістах. Так, прийнято говорити про «технічне» мислення інженера, технічного робітника, про «клінічне» мислення лікаря, «просторове» мислення архітектора, «економічне» мислення економіста й менеджерів, «художнє» мислення працівників мистецтва, «математичне» мислення тощо. Маємо на увазі деякі особливості мислення фахівця, що дозволяють йому успішно виконувати професійні завдання на високому рівні майстерності: швидко, точно оригінально вирішувати як ординарні, так і неординарні завдання в певній предметній галузі. Таких фахівців звичайно характеризують як людей творчих у своїй професійній галузі, як людей, які по-особливому розуміють предмет своєї діяльності й здатних до раціоналізаторства, новаторства, відкриття нового [4, с.495].

Поряд із вимогами професійних завдань, які повинен вирішувати фахівець, до нього висувається ще й низка вимог до його загального інтелектуального розвитку, до його здатностей охопити суть проблеми, не обов'язково в професійній галузі, бачити оптимальні способи вирішення цієї проблеми, виходу на практичні завдання, прогнозування.

Такий підхід до професійного інтелекту вимагає від педагогічної психології розробки спеціальних інформаційних моделей для організації професійного навчання, тобто передачі системи професійних знань і організації їхнього засвоєння. З точки зору психології, полягає не у відборі змісту професійної освіти, що є переважною компетенцією педагогічної науки, а в рішенні психологічних проблем формування й функціонування знань. У цьому зв'язку розробляються психологічні основи інформаційної основи навчання, формування системного мислення як здатності бачити предмет вивчення з різних позицій і вирішувати пов'язані з його засвоєнням завдання творчо, самостійно, на рівні орієнтування у всьому комплексі зв'язків і відносин.

Інформаційна основа навчання в системі професійної освіти вимагає розробки й аналізу проблеми психологічних механізмів, що забезпечують суб'єктові навчального процесу засвоєння всього об'єму матеріалу й успішного його використання у своїй майбутній діяльності.

Погоджуючись з Л. Виготським, ідея зв'язку мислення із засвоюваними знаннями, стала однією з основних і ґрунтовних теорій навчання. Цей зв'язок змістовно розкривається через організацію способу засвоєння як специфічної діяльності, «відтворюючої» знання про об'єкт. Спосіб організації пізнавальної діяльності як планомірне дослідження предмета визначає зміст засвоюваних знань про нього, стаючи способом мислення. В основі такого підходу лежить використання **принципу системності**, тобто побудови концептуальної системи, що описує предмет вивчення в рамках класичної схеми системного аналізу. Кожний елемент знань здобуває при цьому своє функціональне значення й зміст тільки в системі, свою «роль» – у цілісності, у зв'язку з іншими елементами. Знання про предмет представляються не в стихійно-описовому вигляді, а розкривають структуру предмета в системному ракурсі, що містить наступні моменти:

- розкриття передумов походження предмета й системи в цілому;
- опис її специфічних властивостей як цілого;
- виділення типу структури, системного зв'язку;
- виділення рівнів будови системи;
- опис своєрідності структур на кожному з рівнів і різноманіття форм існування системи;
- опис системи в «статичі» і «динаміці»;
- виділення головного протиріччя, що лежить в основі розвитку систем основних шаблів її розвитку.

Кожний із названих елементів вносить свій внесок у цілісний теоретичний опис предмета.

Поняття системного аналізу не «засмічують» мовою конкретної науки, вони несуть функцію узагальнення, піднімають на більш високий рівень узагальнень конкретні наукові знання.

Знання при системному способі організації їх засвоєння мають також наступні важливі характеристики:

- усвідомленість, що виражається відношенням до діяльності пізнання як до об'єктивного процесу, що має свої закономірності;
- адекватним вираженням понятійними засобами предмета й методу;
- можливістю використання знань у будь-яких ситуаціях, що забезпечують рішення завдань, що ставляться до даної предметної галузі;
- знання про предмет найбільше повно виражають його як якісно певну систему;
- системне розкриття предмета істотно підвищує світоглядний аспект предметних знань.

Досліджувана система виступає не сама по собі, а в сукупності істотних зв'язків з іншими системами. Пізнавальна діяльність студентів у процесі засвоєння системних знань здобуває рефлексивний характер, оскільки знання стають для них особливим «предметом», що функціонує за своїми власними законами. Засвоєний ними метод придбання, присвоєння знань стає способом організації думки про предмет, виражаючи таке психологічне утворення, як базальні оперативні схеми.

Системне орієнтування в предметі має важливе значення для рішення евристичних завдань, за допомогою яких суб'єкт може передбачати можливий результат і планувати досягнення мети зі значним скороченням шляху до неї. Під творчим завданням звичайно розуміється завдання, спосіб рішення якої суб'єктові невідомий і її рішення звичайно зв'язують із вихідним (ще до початку навчання) рівнем пізнавальної активності, оригінальністю мислення. Усяке завдання представляє об'єкт у системі відносин, їхнє різноманіття й визначає ступінь складності завдання. При цьому «ключове» відношення в нестандартному завданні, як правило, виступає в опосередкованих зв'язках, недоступних

простому пошуку закономірностей. Продуктивність, властивому творчому мисленню, виступає результатом вихованості мислення певним чином досліджувати об'єкт, відображаючи в ньому системні зв'язки й відносини.

У системі професійної освіти виникла об'єктивна необхідність у розробці «моделі фахівця» різних професійних профілів для цілей приведення у відповідність із вимогами змісту їхньої професійної підготовки.

Із цього погляду мають значення дослідження мислення, зокрема економіко-математичного. З 60-х рр. XX ст. ведуться дослідження «економічного мислення». Вони ведуться в професійному аспекті як «особливості оперативного мислення» людини, включеного в керування системами, як особливості «конструкторського мислення», мислення широко профільних фахівців. З іншого боку, проблема економічного мислення ставиться як теоретична проблема «економічного інтелекту» - «особливого виду інтелектуальної діяльності. У дослідженні економічного мислення намітилися два напрямки. Перший – опис зовнішніх проявів економічного мислення, його особливостей, другий – пояснення механізму цих особливостей.

При розгляді особливостей економічного мислення виділяють кілька тенденцій. Перша тенденція – виділення окремих ознак, які характеризують виконання практичної діяльності: самостійність у складанні й розв'язанні практичних завдань, велике кількість розв'язаних завдань, творчий характер їхнього розв'язку, виконання з розумінням функціональних залежностей між процесами й тощо. Друга – пояснення особливостей економічного мислення запасом технічних знань і методом їхнього засвоєння (насамперед значення знань з обліку і аудиту, бухгалтерії, економічної кібернетики). Третя тенденція пов'язує основу технічного мислення з деякими загальними здатностями людини в їхньому прояві при розв'язку економічного завдань, наприклад: багатство понять, здатність комбінувати, міркувати, встановлювати логічні зв'язки, здатності уваги й зосередженості, просторового перетворення об'єктів і ін. Мали місце й спроби зв'язати економічного мислення із властивостями особистості: наявністю економічного інтересів, значимістю економічного мислення для особистості, віковими особливостями особистості.

Економічне мислення фахівця XXI в. являє собою складну системну схему (схема 1), що включає в себе синтез образного та логічного мислення і синтез наукового й практичного мислення. У діяльності економічного сполучаються ці полярні стилі мислення, потрібні рівноправність логічного й образно-інтуїтивного мислення, рівноправність правої й лівої півкуль мозку. Для розвитку образного мислення економіста необхідні мистецтво, культурологічна підготовка.

Економічна діяльність складається з математичної моделі й застосування її для розрахунків тощо. Якщо традиційне проектування відповідає принципам: 1) реалізації проекту, 2) конструктивної цілісності, 3) оптимальності, 4) економічної рентабельності, то для сучасного економіста є актуальні додаткові принципи: мінімізації екологічного збитку; психологічних можливостей людини й створення зручності й безпеки для його роботи; естетичні принципи та інші.

Значні можливості для прискорення і зменшення болісності адаптації, підвищення якості навчання першокурсника містить модульно-рейтингова система, яка дає змогу систематично контролювати й оцінювати хід навчання, своєчасно коригувати упущення і відхилення, підтримувати рівномірне напруження зусиль протягом семестру, уникати стресів і перенапружень сесійної штурмівщини.

Тож, одним з можливих шляхів розвитку економіко-математичного мислення студентів є реалізація компетентнісного підходу з метою набуття студентами математичних компетентностей. Для цього в свою чергу необхідне вдосконалення існуючої методики навчання студентів, яке повинно проводитися з урахуванням таких психолого-педагогічних і методичних вимог:

- враховувати вікові та індивідуальні особливості студентів;
- виділяти в явному вигляді загальні орієнтовні основи діяльності з розв'язування математичних завдань;
- пропонувати модель розумової діяльності студентів з пошуку планів розв'язування завдань і засвоєння способів їх розв'язування з урахуванням конкретних умов аудиторії.

Схема 1

Тому, професійний склад знань повинен мати загальну форму теоретичного знання про об'єкт і універсально орієнтуватися в різних професійних задачах.

Формування системної орієнтації в предметі професійної діяльності відкриває специфіку предмета і є головною психологічною основою професійної освіти.

Література:

1. Бібік Н.М. Компетентнісна освіта – від теорії до практики / Бібік Н.М., Єрмаков І.Г., Овчарук О.В. – К.: Плеяда, 2005. – 120с.
2. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи: Підручник за модульно-рейтинговою системою навчання для студентів магістратури / Вітвицька С.С. — Київ: Центр навчальної літератури. – 384 с.
3. Компетентнісний підхід у сучасній освіті. Світовий досвід та українські перспективи / Під ред. Овчарук О.В. – К.: К.І.С., 2004. –112 с.
4. Педагогика и психология высшей школы: Учебное пособие / Под.ред. М.В.Буланова-Топоркова. — Ростов на Дону: Феникс, 2002. — 544 с.
5. Раков С.А. Формування математичних компетентностей вчителя математики на основі дослідницького підходу з використанням інформаційних технологій: Автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.02. – К., 2005. – 47 с.
6. Хуторской А.В. Ключевые компетенции как компонент личностно ориентированной парадигмы образования // Народное образование. – 2003. – №2.– с. 58 – 64.

В роботі розглядаються психологічні особливості студентського віку. Розглянуто педагогічні передумови формування економіко-математичного мислення студентів економічних спеціальностей. Побудована модель економіко-математичного мислення і діяльності.

Ключові слова: психологічні особливості студентського віку, економіко-математичне мислення, професійне мислення, професійна освіта.

В работе рассматриваются психологические особенности студенческого возраста, педагогические предпосылки формирования экономико-математического мышления студентов экономических специальностей. Построена модель экономико-математического мышления и деятельности.

Ключевые слова: психологические особенности студенческого возраста, экономико-математическое мышление, профессиональное мышление, профессиональное образование.

In the article there have been examined psychological features of student age, pedagogical pre-conditions of forming of economically-mathematical thought of students of economic specialties. The model of economically-mathematical thought and activity has been built.

Keywords: psychological features of student age, economically-mathematical thought, professional thought, trade education.

УДК 37.08
ББК 74.56

С.М. Кустовський
м. Хмельницький, Україна

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Постановка проблеми. Проблема формування творчості у процесі підготовки майбутніх педагогів нині є досить актуальною. Розвиток творчої особистості майбутнього педагога одночасно забезпечує не тільки ефективне досягнення практичних, навчальних і розвиваючих цілей, але й містить значні можливості для підтримки мотивації навчально-пізнавальної діяльності тих, кого навчають. Окрім цього, педагог, який творчо підходить до вирішення професійних завдань, здатний не лише відповідно до програми подати навчальний матеріал, але й зробити його цікавим, що суттєво підсилює мотивацію навчально-пізнавальної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Формування і розвиток творчості майбутніх педагогів є питанням не новим. Останнім часом воно є предметом досліджень багатьох дослідників у галузі педагогіки як в Україні, так і за кордоном. Так, наприклад, можна назвати російських науковців Є. Баловленкова, М. Бельську, А. Вербицького, П. Кулагіна, Г. Селевка та багатьох інших, які досліджували методи та прийоми розвитку творчості під час підготовки майбутніх педагогів. Серед вітчизняних дослідників цього питання можна виділити Л. Барановську, Е. Гапон, Р. Гуревича, І. Козловську, Є. Нор, О. Пехоту, Є. Полат, Л. Романишину, М. Сметанського, М. Фоміну та інших. Проте, питання залишається відкритим, тому що з розвитком педагогічної думки виникають інші, більш нові підходи до формування творчої особистості майбутніх педагогів, які повинні враховуватися і ретельно досліджуватися. Кожна методика викладання привносить щось нове у питання формування творчої особистості майбутніх педагогів.

Формулювання цілей статті. Метою цієї статті є аналіз сучасних методів і прийомів, що сприяють розвитку творчої особистості студентів педагогічних ВНЗ. Основними завданнями нашої статті є розглянути існуючі методи та прийоми дидактики вищої школи та проаналізувати, яким чином вони можуть допомогти у формуванні та розвитку творчості майбутніх педагогів.